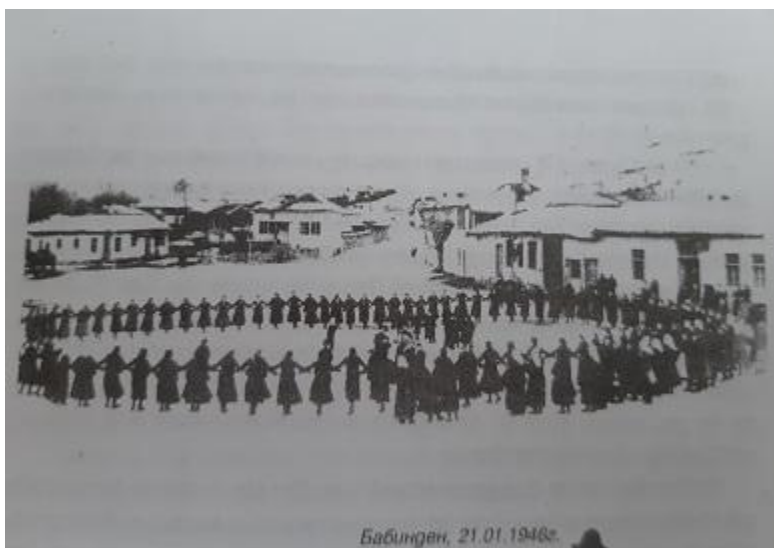

На Бабинден в Запалня жените щръклееха и беснееха, кръчмите бяха затворени за мъже

Някога Бабинден в моето родно с. Запалня се празнуваше на 21 януари – веднага след Йордановден и Ивановден.

Запазил съм една снимка от 21 януари 1946 г. с бабинденското хоро на площада. Човек ще си помисли, че то е подредено от гениален майстор режисьор, а то е заснето с малка хитрина от тогавашния студент по агрономство Стефан Савов от с. Буйновци, Еленско. Той бе женен за Радка Ив. Петкова, дъщеря на първи братовчед на баща ми. Дворовете ни бяха един до друг, а техният вратник и нашата порта бяха едни срещу други. Дойдеше ли си в село на гости, веднага идваше у нас. Сядаха на разговор с баща ми или излизаха на разходка да се разтърпят из село и околностите. Какво общо имаха и обсъждаха – не знам.

Бате Стефан бе комунист и партиен член, а баща ми- поп, но се уважаваха, нещо повече – обичаха се. Тая зима бате Стефан бе в село и по цял ден бяха с баща ми. На Бабинден бате Стефан се докарва с расо на баща ми и така излизат двамата на разходка из село. По онова време свещениците все още бяха най-уважаваните хора по селата – свети хора. Стигат до площада, спират се до зданието на кооперацията. Стефан се качва на втория етаж и от балкона на кооперацията заснема хорото.

Бабинден беше един от най-красивите и весели зимни празници на село, особено ако имаше натрупан сняг, а времето беше слънчево и студено.

В тоя ден жените бяха царкини, обличаха се както си искат, включително и в потури. Обкичваха се и с мъжки атрибути. Лудееха, щръклееха, беснееха – да не им се изпречиш насреща. Особено щури бяха Тодорова Неделя и Найденова Бойка. Те бяха горгорбашийките. Това беше по-късно през деня. Най-напред

пременени, нагиздени, наконтени, всички жени с обредни питки, разни вкусоти, калъп сапун, кърпа хавлия и не знам още какви задължителни неща се отправят към баба Златевца – Чавдарката. Там извършват разни ритуали. Като свършат, обкичват колата, правят в нея царски трон, настаняват в него баба Чавдарка с венец на главата, впрягат последните родилки – първескини, на които е бабувала, и потеглят към мегдана, оттам към реката, за да свети вода бабата и поръси всички жени със светена вода, а после с песни, викове крясъци се връщат на площада и извиват своите кръшни хора.

В тоя ден кръчмите бяха затворени за мъже. Не се работеше. Тежко на оня мъж, който си позволи да излезе вън от двора или пък да работи нещо. Докопат ли го жените, събуват му гащите, напълват ги със сняг и го запокитват в някоя пряспа, за да се знае и помни кога мъж на Бабинден си е позволил да работи.

След 9 септември 1944 г. един много сериозен и наперен кмет отива в общината, слага пищова на масата, сядя на стола, кръстосва крака на стола и чака. Как са го подмамили жените, не знам, но го изнасят навън, пълнят му гащите със сняг, хващат го за ръцете и краката, люлеят го и в такт с люлеенето пеят една твърде мръсна песен: „Като рекли хората, че Танас няма ...ишка, пък Танасовта ...ишка цяла топоришка“. Люлеят го, викат, крякат, пеят, играят и най-после го захвърлят в една пряспа.

Мъжете само гледат от къщите и дворовете си. Жените се разправяха само с мъжете, излезли вън от дворовете си или които работят.

До 1932 г. в село е имало доста жени, които са бабували. Обикновено бабите са били вдовици. Извършвали са ражданията много примитивно и в крайно нехигиенични условия. През 1932 г. се ражда мое сестриче Денка. Бабата го повива с миндила от земята. Детето се разболява от тетанус и умира в необикновени гърчове и мъки. Тогава баща ми свещеник Драган Стойков проагитира баба Златевица да я изпрати три месеца на стаж в клиниката на д-р Чамов в Ст. Загора, с който са приятели. Снабдява я с хигиенични инструменти и материали. Налага я като официална баба на селото. Най-напред тя е посрещната на нож от останалите баби и жени, но много скоро се налага като най-добрата, най-можещата – като единствената. Здрава, силна, с яки ръце, добре подготвена от д-р Чамов, тя може да се смята за първата акушерка в село. Викаха я да бабува и в съседни села. Тя не е допуснала смърт на дете .

Тоя празник, а и останалите, показват до каква голяма степен на самоорганизация бяха стигнали нашите села.

След Бабинден започваха запалските сватби.

*Стойко Стойков,
в. "Трета възраст" 24.01.2021 г.*

Сватбите в Запалня - дрехите на младоженците се пазят до смъртта в една бохча

Преди да тръгнат каруците с чеиза, децата правят по някоя магария, за да им платят и да пуснат кервана.

Той е работният кон. Деверът - в село така се казва на шаферите, обикновено е момче на побацима, а зълвата - така наричаха шаферката - най-малката сестра на младоженика.

В момковата къща е сложена дворна трапеза. Кумът и кумата седат, а младите остават зад тях прави. След това въвеждат младите в къщата. Застилат дълго платно или друга бяла постелка. Младите вървят по него, изкачват стъпалата до втория етаж - обикновено на младите определят стая на втория етаж, тъй като открай време повечето къщи в Запалня са двукатни - и спират пред прага на стаята. Тук побацимът пита свекъра какво харизва на младите.

Той обещава нива ли, крава ли, а музикантинът засича на горния праг и ако свекърът е обещал крава с теле, ще се провикне: "Ако не я дадеш, вълци да я изядат!" Какво дава свекървата и т.н. Като влязат в къщата, отиват за момините, които носят дара за свекъра и свекървата. Момините вървят прегърбени, куцат - толкова тежък е дарът, че едва го носят. Свекървата поема дара.

След това всички, заедно с музиката, отиват да заведат кума до тях и младите за пръв път остават сами в стаята си. При тях в къщата са побацимът и помайчимата - като техни напътственици и учители.

Голямо очакване: честна ли е булката или не?

Ако не е, твърде често докаченият в мъжкото си достойнство младоженик я позори пред всички и изгонва. В други случаи пък честността се откупва с пари или ниви, или пък друга някаква стока.

Честна ли е - показват го със специалния чаршаф, риза, кърпа - какъвто нишан са сложили. Дават на свекъра и на свекървата да се уверят, че снаха им е честна. Взема я и музикантинът, защото ако той не види със собствените си очи, ако не се увери в честността на булката, не почва да свири. Вземат дюлбеня и блузата на свекървата, слагат ги в един кош, пълнят го със слама, подпалват го, вдигат го високо с един прът, гърмят, викат колкото могат, пеят твърде "мръсни", т.е. цинични песни, играят до несвоят и щурейат като полудели.

Връзват на златна пара червен конец и пращат калесници при моминото семейство и кума. Бащата праща доста голяма сума на дъщеря си, че не го е опозорила и запазила честта си до сватбата. В зависимост от това колко пари ще прати на дъщеря си, се съди в каква степен той я цени и обича. Кумовете пък събират пари за кръст на булката.

В самата къща. Булката полива на всички: най-напред на свекъра, а младоженикът до нея подава общата кърпа. След това двамата минават да целунат ръка на всички, те от своя дават пари за кръст на булката, а тя ги дарява по една кърпа.

Повторно отиват в дома на свата да го гощават, а той черпи с греяна ракия. Рано сутринта в понеделник гощават булката. Идват много хора и церемонията по поливане, целуване на ръка продължава, докато се изреди почти цялото село. Сватбарите отново ходят при кума, а после и при свата.

В понеделник мъже се преобличат в булчински дрехи, ходят по улиците, дюкяните из селото и събират средства за младото семейство.

Във вторник вечерта се правят и повранки - на други места казват повратки - в дома на ергена. В сряда става разбулването на булката. Дръжката на байрака се счупва на две. Едната половинка взема деверът, другата - зълвата. Те се надхвърлят. Обикновено гледат да прехвърлят плевника или някоя друга сграда. Единият мята на едната страна, а другият на другата страна – така се образува кръст. Изнася се на двора стол. На него деверът и зълвата се качват на един крак и се мъчат да се задържат, като стават разни номера за радост и смях на публиката.

Младоженците ги повеждат от дома към реката. Там ги поръсват и причестяват с речна светена вода. Връщат се от реката. Младоженците събличат венчалните сватбарски дрехи. Булката ги сгъва, нарежда, увива ги в специална бохча, там слага и венчалните свещи. Тия дрехи се вдигат и пазят до смъртта. Тогава отново в тях обличат починалия, венчалната свещ запалват на скръстените ръце и с венчалните дрехи ги погребват.

Младоженците обличат други дрехи. С това за тях сватбата приключва и започват обикновените селски грижи.

Сватбената сряда в село се нарича “Разбули булка”. Тя напълно приключва в събота срещу неделя, когато отново ходят на гости при сватове - на повранки.

Село Запалня вече не съществува. То бе изселено заради построяването на язовир “Жребчево”. Просъществувало не векове, а може би хилядолетия, то живееше както по общонародните, така и по своите закони.

Запалските обичаи и традиции свързваха хората в едно цяло, създаваха у тях особена задушевност, която ги правеше най-гостоприемни, отзивчиви и задружни. Какво би се запазило от запалските традиции, не знам. Може би много от тях биха се видоизменили или щяха да са съвсем стъпкани, както стана на много места. Те сега са като един притегателен и носталгичен спомен за всички бивши жители на изчезналото село.

Стойко Стойков

Spoten.bg - 25.02.2022 г.